

Наукові перспективи
Видавнича група

Прийміть наші
найщиріші вітання
зі світлим святом
зимової казки -
ДНЕМ СЯТОГО МИКОЛАЯ!

Нехай прекрасні зимові
свята принесуть мир і
злагоду!

Наукові інновації та передові технології

СЕРІЯ "ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ"
СЕРІЯ "ЕКОНОМІКА"
СЕРІЯ "ПРАВО"
СЕРІЯ "ПЕДАГОГІКА"
СЕРІЯ "ПСИХОЛОГІЯ"

**Merry
Christmas**
and happy new year

№ 12(40) 2024

Всеукраїнська Асамблея докторів наук із державного управління

у рамках роботи Видавничої групи «Наукові перспективи»

«Наукові інновації та передові технології»

*(Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка»,
Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»)*

Випуск № 12(40) 2024

Київ – 2024

Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration

within the work of the Publishing Group «Scientific Perspectives»

«Scientific innovations and advanced technologies»

(Series «Management and administration», Series «Law», Series «Economics», Series «Psychology», Series «Pedagogy»)

Issue № 12(40) 2024

Kyiv – 2024

ISSN 2786-5274 Print
УДК 001.32:1 /3/(477)(02)

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40))

**«Наукові інновації та передові технології» (Серія «Управління та адміністрування»,
Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»):
журнал. 2024. № 11(39) 2024. С. 1834.**

*Рекомендовано до друку Президією Всеукраїнської Асамблеї докторів наук з державного управління
(Рішення від 06.12.2024, № 3/12-24)*

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ № 24962-14902Р від 13.09.2021 р.*

*Журнал видається за наукової підтримки: Інституту філософії та соціології Національної Академії Наук
Азербайджану (Баку, Азербайджан), громадської організації «Асоціація науковців України», громадської організації
«Християнська академія педагогічних наук України» та громадської організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і
психологів з духовно-морального виховання».*

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 30.11.2021 № 1290
журналу присвоєно категорію "Б" із права**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 01.02.2022 № 89
журналу присвоєно категорію "Б" із педагогіки**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 07.04.2022 № 320 журналу
присвоєно категорію "Б" із економіки та державного управління**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 20.06.2023 № 768 журналу
присвоєно категорію "Б" зі спеціальностей 073 - менеджмент, 076 - підприємництво
та торгівля, 015 - професійна освіта**

**Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.08.2023 № 1035 журналу
присвоєно категорію "Б" зі спеціальності 053 - психологія**

*Наукове видання включено до міжнародної наукометричної
бази Index Copernicus, міжнародної пошукової системи Google
Scholar та до міжнародної наукометричної бази даних Research Bible.*

*Журнал заснований з метою розвитку вітчизняного наукового потенціалу у галузях державного управління,
права, економіки, психології, педагогіки та його інтеграції у світовий науковий простір, шляхом оприлюднення
результатів наукових досліджень.*

Головний редактор:

Романенко Євген Олександрович — доктор наук з державного управління, професор, Заслужений юрист України, полковник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України, Президент громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)

Редакційна колегія:

- Абуселідзе Георгій - завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Батумського державного університету імені Шота Руставелі (Батумі, Грузія)
- Бахов Іван Степанович — доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземної філології та перекладу Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Беньковська Наталя Борисівна — кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри мовної підготовки Інституту Військово-Морських Сил Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- Бельська Тетяна Валентинівна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості (м. Київ, Україна)
- Бондар-Підгурська Оксана Василівна - доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», (Полтава, Україна)
- Будник Вікторія Анатоліївна - кандидат економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-логістики та транспортних технологій Державного університету інфраструктури та технологій (Київ, Україна)
- Гбур Зоряна Володимирівна - доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління охороною здоров'я та публічного адміністрування Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л.Шупика (Київ, Україна)
- Дацій Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти України, завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Дегтяр Олег Андрійович — доктор наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (Харків, Україна)
- Демідова Юлія Євгенівна - кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного Технічного Університету «Харківський Політехнічний Інститут» (Харків, Україна)
- Дем'янишина Олеся Андріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та економічної безпеки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (Умань, Україна)
- Дранус Любов Сергіївна — кандидат економічних наук, доцент, оцент кафедри менеджменту Чорноморського національного університету імені Петра Могили
- Журавльова Лариса Петрівна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Поліського національного університету (Житомир, Україна)
- Заячківська Оксана Василівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів та економічної безпеки Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- Ільїн Валерій Юрійович - доктор економічних наук, професор (Київ, Україна)
- Ільїна Анастасія Олександрівна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління і адміністрування Національного торговельно-економічного університету (Київ, Україна)
- Ічанська Олена Михайлівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного, фінансового та банківського права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Каламаж Руслана Володимирівна - доктор психологічних наук, професор, проректор з навчально-виховної роботи Національного університету «Острозька академія» (Рівне, Україна)
- Кардаш Оксана Любомирівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри комп'ютерних технологій та економічної кібернетики Навчально-наукового інституту автоматики, кібернетики та обчислювальної техніки Національного університету водного господарства та природокористування (м. Рівне, Україна)
- Калашнік Наталія Василівна — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова, (Вінниця, Україна) kalashnuknatalia@gmail.com
- Кобець Дмитро Леонтійович - кандидат економічних наук (доктор філософії), доцент Хмельницького національного університету, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування (м. Хмельницький, Україна)
- Коваленко Олена Михайлівна - кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу профільного навчання Інституту педагогіки НАПН України (Київ, Україна)
- Корильчук Неоніла Іванівна – кандидат медичних наук, доцент кафедри терапії та сімейної медицини Тернопільського національного медичного університету імені І.Я.Горбачевського МОЗ України (Тернопіль, Україна)
- Корнієнко Петро Сергійович - доктор юридичних наук, доцент, адвокат, заступник першого проректора по роботі з коледжами, професор кафедри філософії та соціально-гуманітарних дисциплін Національної академії статистики, обліку та аудиту (Київ, Україна)

- Кошова Світлана Петрівна — кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри управління охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика (Київ, Україна)
- Кравчук Володимир Миколайович — доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Кравчук Людмила Степанівна - кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», завідувач кафедри фізичної терапії, ерготерапії, фізичної культури і спорту Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна" (Хмельницький, Україна)
- Литвиненко Віктор Іванович — доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Навчального наукового інституту права Міжрегіональної академії управління персоналом (Київ, Україна)
- Лич (Назарук) Оксана Миколаївна - доктор психологічних наук, доцент, член-кореспондент української академії акмеології, член громадської спілки «Національна психологічна асоціація», доцент кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Марушева Олександра Анатоліївна - доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри публічного управління та інформаційного менеджменту ПВНЗ Університету Новітніх Технологій (м. Київ, Україна)
- Міхальський Томаш — доктор наук, доцент кафедри географії регіонального розвитку Гданського університету (Польща)
- Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- Миргород-Карпова Валерія Валеріївна - кандидат юридичних наук, заступник директора з наукової роботи, старший викладач кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету (Суми, Україна)
- Непомняща Ірина Миколаївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
- Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (Львів, Україна)
- Огієнко Альона Володимирівна - доктор економічних наук, доцент кафедри організації авіаційних робіт та послуг Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Орлова Наталія Сергіївна - доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління, публічного адміністрування та регіональної економіки, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (Харків, Україна)
- Павлов Костянтин Володимирович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Павлова Олена Миколаївна - доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки, підприємництва та маркетингу Волинського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
- Пагута Тамара Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, директор Інституту педагогічної освіти Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (Рівне, Україна)
- Помиткін Едуард Олександрович — доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України (Київ, Україна)
- Помиткіна Любов Віталіївна — доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри авіаційної психології Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- Приходькіна Наталія Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, адміністрування і спеціальної освіти Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України (Київ, Україна)
- Савенко Олена Анатоліївна - кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту і права Дніпровського державного аграрно-економічного університету, членкиня громадської наукової організації "Фінансово-економічна наукова рада" (Київ, Україна)
- Самусь Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та технології сільськогосподарського виробництва Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (м. Глухів, Україна)
- Сапожников Станіслав Володимирович - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та психології Університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна)

- Калинич М.В.** 1093
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОЦІНЮВАННЯ ВЛАСНОЇ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІМИ ПЕРЕКЛАДАЧАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
- Клевака Л.П., Шевчук В.В., Гресь К.О.** 1106
ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ МАЙДАНЧИКІВ В ПОЛТАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ
- Корсікова К.Г., Потапова Н.В., Отрошко Т.Ф.** 1117
ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ
- Курок В.П., Бурчак С.О., Зінченко А.В.** 1130
ОСНОВНІ НАПРЯМИ, СТРУКТУРА ТА УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
- Куш О.С., Кулик І.Г., Славінська Т.М., Сорокіна С.О.** 1142
ОБСЯГИ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ, ЯК ЧИННИК ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
- Лопушенко А.В.** 1152
ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СУЧАСНИХ ФРАНЦУЗЬКИХ ДЕТЕРМІНАТИВІВ ТА ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ
- Любарець О.В.** 1164
АУДІОВІЗУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТА ЗАКОРДОННІЙ ПРАКТИЦІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
- Мартинюк М.Т., Підгорний О.В.** 1177
ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ЦІЛІСНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНОГО СВІТУ ТА ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КАРТИНИ СВІТУ: ДОСВІД ТЕОРЕТИКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
- Мітєва А.** 1208
ІНКЛЮЗИВНІ ПРАКТИКИ В МИСТЕЦТВІ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННІ: ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ ГАРМОНІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА
- Палагута А.М., Сновида В.Є., Тульчинська Д.М.** 1220
ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ
- Савастру Н.І., Шевченко Г.В., Безугла Я.І.** 1231
РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ ТРАДИЦІЙНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ
- Скочеляс В.В., Мельничок О.Я., Зайвий Р.О.** 1243
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЮ ІНФРАСТРУКТУРОЮ

УДК 378:37.011.3-051:373.3

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-1117-1129](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-1117-1129)

Корсікова Катерина Геннадіївна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, тел.: (063) 300-54-12, <https://orcid.org/0000-0002-9690-8405>

Потапова Наталя Валеріївна кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, тел.: (097) 811-01-13, <https://orcid.org/0000-0001-7891-6770>

Отрошко Тетяна Феліксівна викладач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, тел.: (095) 940-37-76

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК СКЛАДОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена актуальному питанню професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів. В дослідженні аналізується специфіка педагогічного спілкування як основи професійної діяльності вчителя та його вплив на ефективність освітнього процесу початкової школи.

Досліджено особливості педагогічного спілкування як складової педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи. Різні теоретичні і практичні аспекти педагогічного спілкування опрацьовуються здобувачами вищої освіти у контексті вивчення таких освітніх компонентах як «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи». Гуманістичні засади педагогічного спілкування, що проявляються у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, передбачають орієнтацію на особистість учня, визнання його неповторності та права на власну думку. Проаналізовано суб'єкт-суб'єктне педагогічне спілкування за такими характеристиками: індивідуалізація навчання, співпраця, демократичний стиль спілкування, розвиток критичного мислення. Представлено функціонально-рольову та особистісно орієнтовану моделі, а також модель педагогічної взаємодії В.А. Кан-Калика.

Особлива увага акцентується на класифікації стилів педагогічного спілкування та їх впливі на взаємодію учасників спілкування. Схарактеризовано активно-позитивний, ситуативний, пасивно-позитивний, активно-негативний, пасивно-негативний стилі. Відповідно до стратегії взаємодії визначено три основні стилі керівництва – авторитарний, ліберальний і демократичний. У ході дослідження труднощів комунікації вчителя з молодшими школярами виділено психологічні бар'єри та малоефективні моделі спілкування, що ускладнюють педагогічне спілкування.

Ключові слова: педагогічне спілкування, майбутні вчителі початкових класів, стилі педагогічної комунікації, бар'єри педагогічного спілкування, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, педагогічна майстерність.

Korsikova Kateryna Hennadiyivna Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor, Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkov, tel.: (063) 300-54-12, <https://orcid.org/0000-0002-9690-8405>

Potapova Natalia Valeriyivna Candidate of Pedagogic Sciences, associate professor, senior lecturer of Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkov, tel.: (097) 811-01-13, <https://orcid.org/0000-0001-7891-6770>

Otroshko Tetiana Feliksivna lecturer of Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of the Kharkiv Regional Council, Kharkov, tel.: (095)940-37-76

FEATURES OF PEDAGOGICAL COMMUNICATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS AS A COMPONENT OF THEIR PROFESSIONAL SKILLS

Abstract. The paper focuses on the current issue of professional preparation of prospective elementary school teachers. The research examines the specific nature of pedagogical communication as a cornerstone of a teacher's professional work and its influence on the efficacy of the primary school educational process.

Characteristics of pedagogical communication as an essential element of pedagogical competence in prospective elementary school teachers are covered. Higher education students examine various theoretical and practical aspects of pedagogical communication within the framework of courses such as «Pedagogy», «Foundations of Pedagogical Mastery», and «Methods of Educational Work». The

humanistic foundations of pedagogical communication, that evidenced in subject-subject interactions, entail a focus on the individual student, acknowledging their uniqueness and right to personal opinion. Subject-subject pedagogical communication through the lens of characteristics such as individualized learning, cooperation, democratic discourse, and the cultivation of critical thinking is analyzed. The functional-role and person-centered models, along with V.A. Kan-Kalik's model of pedagogical interaction, are presented.

The attention is paid to the classification of pedagogical communication styles and their influence on the dynamics of interactions among communication participants. The study characterizes the actively positive, situational, passively positive, actively negative, and passively negative styles. Based on the interaction strategy, three primary leadership styles are defined: authoritarian, liberal, and democratic ones. Psychological barriers and ineffective communication patterns that hinder pedagogical interactions are emphasized in the study of difficulties in communication between teachers and primary school students.

Keywords: pedagogical communication, future primary school teachers, pedagogical communication styles, barriers in pedagogical communication, subject-subject interaction, pedagogical skills.

Постановка проблеми. Перетворення в українському освітньому середовищі на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості вимагають визначення нових стратегічних і тактичних орієнтирів у галузі підготовки фахівців вищої школи. Провідним напрямом у процесі підготовки студентів до педагогічної діяльності є гуманістична спрямованість освітнього процесу на розкриття потенційних можливостей та здібностей особистості й утвердження загальнолюдських цінностей.

Хоча соціалізація особистості розпочинається від моменту народження людини, все ж таки основний етап науково обґрунтованого, системного, цілеспрямованого процесу її навчання і виховання відбувається у шкільні роки. Тому на першого вчителя покладається велика відповідальність в процесі підготовки людини до життя, що потребує вияву високого рівня професійної підготовки і педагогічної майстерності в роботі з молодшими школярами.

Формування професійної компетентності вчителя початкової школи постає як актуальне завдання сучасної педагогіки. З огляду на парадигму особистісно орієнтованого навчання та компетентнісного підходу, виокремлюється необхідність глибокого дослідження процесу інтеріоризації вчителем цінностей, знань та умінь, необхідних для реалізації Державного стандарту початкової освіти. Новаційні підходи до організації освітнього процесу, закріплені в Стандарті, висувають високі вимоги до рівня педагогічної майстерності вчителя, що обумовлює необхідність розробки ефективних моделей його підготовки [6]. Актуальність дослідження посилюється багато-

аспектністю феномена «першого вчителя», який виступає не лише транслятором знань, а й соціалізатором особистості, що формує фундамент життєвих цінностей учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення ефективної моделі формування педагогічної майстерності вчителів початкової школи передбачає комплексний теоретико-методологічний аналіз. Зasadничими для такого дослідження є: філософські основи освіти, які визначають мету і цінності педагогічної діяльності (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень та ін.); емпіричні дослідження, присвячені формуванню професійної компетентності, творчості та особистісної культури вчителя (Н. Кичук, В. Моляко, В. Паламарчук та ін.). Системний синтез цих підходів дозволить розробити інноваційну модель підготовки вчителя початкової школи, яка відповідатиме вимогам сучасної освіти.

Систематичний аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників (О. Абдуліна, Л. Ахмедзянова, І. Богданова, М. Євтух, В. Кан-Калик, В. Крутецький, В. Лозова, Н. Ничкало, Н. Тализіна, М. Ярмаченко, Л. Войтко, О. Киричук, С. Максименко, В. Семиченко та ін.) свідчить про значний інтерес наукової спільноти до проблеми професійної підготовки вчителів початкової школи. Зокрема, детально досліджено особливості формування професійної компетентності майбутніх учителів в Україні та в контексті європейського освітнього простору (О. Гордійчук, Ю. Соловйов та ін.). Водночас, як зазначають А. Алексюк, С. Гончаренко, І. Зязюн, Н. Ничкало, О. Савченко, Л. Хоружа, М. Фіцула та інші дослідники, ряд аспектів підготовки вчителів початкової школи потребують подальшого всебічного дослідження, зокрема, процеси комунікації, педагогічної взаємодії, дистанційне професійне спілкування, труднощі, що виникають при онлайн та оффлайн спілкуванні.

Особливе місце у формуванні педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи відводиться педагогічному спілкуванню.

Мета статті – дослідити особливості педагогічного спілкування як складової педагогічної майстерності майбутніх учителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Проблема педагогічного спілкування є предметом тривалих і багатоаспектних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Спектр досліджень охоплює широкий спектр питань: структуру, функції та види педагогічного спілкування (Л. Зінченко, В. Кан-Калик та ін.); закономірності формування комунікативних компетенцій педагога (В. Кан-Калик, Г. Ковальов та ін.); розвиток мовленнєвої культури (Н. Бабич, А. Богуш та ін.); комунікативну майстерність педагога в історичному та сучасному контексті (І. Зязюн, А. Макаренко та ін.); особливості комунікативної підготовки майбутніх учителів (А. Годлевська, О. Киричук та ін.); готовність до особистісно орієнтованої взаємодії (К. Богатирьова, І. Зязюн та ін.); формування індивідуального стилю педагогічного спілкування (А. Коротаєв, В. Галузяк та ін.); комунікативну компетентність як інтегративну характерис-

тику педагога (Ю. Ємельянов, І. Комарова та ін.); гуманістично-етичні засади педагогічного спілкування (К. Абульханова-Славська, О. Бодальов та ін.).

Проблема педагогічного спілкування є предметом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Зокрема, значний внесок у розвиток цієї галузі знань зробили закордонні дослідники, такі як Г. Баннер, П. Екман, Б. Скіннер та В. Фрізен. Українські психологи та педагоги, серед яких Г. Балл, І. Бех, М. Боришевський, Л. Бурлачук, О. Киричук, С. Максименко, В. Семиченко та інші, також активно досліджують різноманітні аспекти педагогічної комунікації, розширюючи та поглиблюючи теоретичні засади та практичні аспекти цього феномену.

Згідно з Н. Бутенко, педагогічне спілкування являє собою складний динамічний процес взаємодії суб'єктів освітнього середовища, що здійснюється за допомогою знакових систем і спрямований на цілеспрямовану трансформацію когнітивних, емоційних та поведінкових характеристик учасників комунікації, а також на формування їхніх індивідуальних світоглядів [4].

Згідно з Н. Волковою, педагогічне спілкування є системою взаємообумовлених соціальних та психологічних процесів, що відбуваються між педагогом і вихованцем. Ця взаємодія спрямована на створення сприятливого мікроклімату, в якому обидві сторони можуть ефективно реалізувати свої потенціали та досягати спільних цілей освітнього процесу [4].

Згідно з І. Зязюном, професійне педагогічне спілкування - це цілеспрямована комунікативна взаємодія між педагогом та різними учасниками освітнього процесу, спрямована на створення оптимальних психологічних умов для навчання, виховання та розвитку особистості. Основними цілями такого спілкування є встановлення довірливих відносин, забезпечення психологічного комфорту та стимулювання активної діяльності всіх учасників освітнього процесу [13].

Різні аспекти педагогічного спілкування знаходять своє відображення у таких освітніх компонентах як «Педагогіка», «Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», що викладаються для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 013 Початкова освіта [14].

Гуманістичні засади педагогічного спілкування, що проявляються у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, передбачають орієнтацію на особистість учня, визнання його неповторності та права на власну думку. Активна позиція педагога, спрямована на створення умов для самореалізації учня, та взаємна емпатія сприяють розвитку довірчих відносин і формуванню позитивного навчального середовища.

Суб'єкт-суб'єктне педагогічне спілкування є проявом гуманістичного підходу в освіті, який орієнтований на розвиток особистості здобувачів вищої освіти. Основними характеристиками такого спілкування є [11]: індивідуалізація навчання, співпраця, демократичний стиль спілкування, розвиток критичного мислення.

Ефективність педагогічної взаємодії значною мірою залежить від того, чи базується вона на принципах суб'єкт-суб'єктних чи суб'єкт-об'єктних відносин. Такі принципи реалізовано у двох моделях взаємодії: функціонально-рольовій та особистісно орієнтованій [15].

Функціонально-рольова модель передбачає формалізовану взаємодію, де педагог виступає у ролі носія знань, а учень – як пасивний реципієнт інформації. Такий тип спілкування обмежується виконанням певних навчальних завдань і не передбачає розвитку особистісних якостей учня.

Особистісно орієнтована модель характеризується глибокою взаємодією, де педагог і учень розглядаються як рівноправні суб'єкти освітнього процесу. Крім передачі знань, педагог проявляє інтерес до внутрішнього світу учня, його почуттів та емоцій, що сприяє розвитку особистісних якостей і створенню атмосфери довіри та взаєморозуміння.

Модель педагогічної взаємодії В. Кан-Калика являє собою циклічний процес, що включає планування, реалізацію, керівництво та аналіз педагогічної діяльності – загалом чотири етапи [12]. Кожен етап цього процесу тісно пов'язаний з попереднім і наступним, забезпечуючи цілісність і системність педагогічної взаємодії. Застосування цієї моделі дозволяє педагогу ефективно керувати навчальним процесом, створювати сприятливі умови для розвитку особистості учнів та досягати високих результатів у навчанні.

Спрямованість спілкування вчителя визначає стиль педагогічного спілкування. Стиль педагогічної комунікації – це динамічна система, що відображає індивідуальний підхід педагога до взаємодії з учнями. Він визначається комплексом взаємопов'язаних факторів, включаючи особистісні характеристики педагога, особливості учнівського колективу та дидактичні завдання. У рамках цього стилю формується система комунікативних засобів і прийомів, яка впливає на емоційний клімат у класі, мотивацію учнів та, зрештою, на ефективність навчального процесу [5].

Спілкування можна розглядати як багаторівневу структуру, що включає як маніфестні (явні) компоненти (мовленнєві акти, невербальні прояви), так і латентні (приховані) компоненти (потреби, мотиви, емоції). Ці компоненти взаємопов'язані та визначають зміст і характер взаємодії. Спілкування подібне до айсберга: його видима частина – це мовленнєві та немовленнєві дії, які ми спостерігаємо безпосередньо [2]. Однак значна частина спілкування прихована від безпосереднього спостереження і включає в себе глибинні психологічні процеси, такі як потреби, мотиви та емоції, що виступають рушійною силою комунікативної поведінки.

Я. Коломинський та М. Березовин, досліджуючи стиль педагогічного спілкування, виявили, що він являє собою складну багаторівневу структуру, яка включає емоційний, когнітивний та операційний компоненти. Ці компоненти взаємодіють між собою, формуючи індивідуальний стиль педагога. Дослідники стверджують, що стиль педагогічного спілкування є

динамічним явищем, яке може змінюватися в залежності від ситуації. Однак, його основні характеристики формуються на ранніх етапах професійної діяльності і можуть бути діагностовані за допомогою відповідних методів [9].

Дослідники виокремлюють наступні стилі:

- **активно-позитивний стиль.** Учитель, який керується у професійній діяльності цим стилем, характеризується доброзичливим ставленням до вихованців;

- **ситуативний стиль.** Учитель, у якого переважає цей стиль у педагогічній діяльності, не має твердих об'єктивних поглядів на особистість учня та можливості її розвитку;

- **пасивно-позитивний стиль.** Учителі з цим стилем ставлення до дітей характеризуються офіційними стосунками з ними. Такі вчителі, як правило, мають гарну методичну підготовку, вміють розв'язувати конфлікти, проте розмовляють з дітьми «сухим, офіційним тоном», не висловлюють своїх почуттів;

- **активно-негативний стиль.** Дотримання цього стилю пов'язане з постійними докорами, образами, грубістю, зневагою до особистості дитини;

- **пасивно-негативний стиль.** У вчителя з цим стилем ставлення до дітей немає бажання працювати з даним колективом. Це пов'язано з некомпетентністю педагога: він не може розв'язувати постійні конфлікти, підтримувати дисципліну, він не в змозі завоювати авторитет вихованців [9].

Відповідно до стратегії взаємодії визначають три основні стилі керівництва, що характеризуються стилями спілкування при педагогічному керівництві – авторитарний, ліберальний і демократичний [10].

Авторитарний – стиль диктату та опіки, коли підлеглий розглядається тільки як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено у праві на самостійність та ініціативу. Авторитарний педагог акцентує увагу на негативних вчинках учнів або студентів, але при цьому не бере до уваги його мотиви. Зовнішні показники успішності діяльності авторитарного педагога (успішність, дисципліна на заняттях тощо) частіше за все позитивні, але соціально-психологічна атмосфера в таких класах, як правило, неблагополучна. Особистість та індивідуальність учнів виявляються поза стратегічної взаємодії.

Ліберальний – стиль, що характеризується браком стійкої педагогічної позиції; виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем, що пояснюється зняттям з себе відповідальності за результати педагогічної діяльності. Наслідком подібної тактики є відсутність контролю за діяльністю учнів і динамікою розвитку їхньої особистості.

Альтернативою цим стилям спілкування є стиль співробітництва учасників педагогічної взаємодії, що називається демократичним. Він ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного; засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, управління особистості та колективу. Як доведено німецьким психологом К. Левіном, демократичний стиль є найефективнішим у педагогічному керівництві [10].

В. Кан-Калик виділяє п'ять основних стилів педагогічного спілкування, кожен з яких має свої особливості та впливає на ефективність навчального процесу [11; 13].

1. Стиль захоплення спільною творчою діяльністю. Характеризується позитивним, емоційно насиченим ставленням педагога до навчального процесу та до учнів. Педагог виступає як лідер і натхненник, спонукаючи учнів до активної творчої діяльності.

2. Стиль дружнього ставлення. Ґрунтується на особистісній симпатії між педагогом і учнями. Однак, надмірна дружба може призвести до зниження авторитету педагога і ускладнити процес навчання.

3. Стиль спілкування-дистанції. Характеризується формальними стосунками між педагогом і учнями. Педагог дотримується дистанції, уникаючи емоційної близькості. Цей стиль може бути ефективним в окремих випадках, але часто призводить до зниження мотивації учнів.

4. Стиль спілкування-заякування. Це найбільш деструктивний стиль, який характеризується негативним ставленням до учнів, авторитарними методами управління і відсутністю взаємоповаги.

5. Стиль загравання. Педагог намагається завоювати симпатію учнів, але не докладає достатніх зусиль для організації ефективного навчального процесу. Цей стиль може призвести до зниження дисципліни і розслаблення учнів.

Спрямованість на виховання, його розвиток, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою – саме це стає запорукою продуктивного стилю в педагогічній праці.

В основі процесу спілкування лежить діалог. Ефективність педагогічного діалогу значною мірою залежить від успішного подолання бар'єрів, що виникають у процесі спілкування між педагогом та учнем. Виокремлюють кілька типів таких бар'єрів:

- ситуаційні бар'єри пов'язані з зовнішніми обставинами, такими як відстань між співрозмовниками, шум, відсутність приватного простору тощо. Вони обмежують можливості для невербальної комунікації та створюють дискомфорт;
- контрсугестивні бар'єри зумовлені психологічними особливостями учасників діалогу, такими як недовіра, підозрілість, егоцентризм, стереотипи. Ці бар'єри перешкоджають взаєморозумінню та співпраці;
- тезаурусні бар'єри пов'язані з відмінностями у знаннях, досвіді та мовних навичках співрозмовників. Низький рівень освіти, обмежений словниковий запас, відсутність спільних референтів можуть ускладнювати розуміння один одного;
- інтеракційні бар'єри пов'язані з порушеннями правил і норм спілкування, не вмінням встановлювати контакт, підтримувати діалог, адекватно реагувати на висловлювання співрозмовника [8].

Заважати встановленню контакту педагогові можуть й інші бар'єри. Зокрема, фізичні бар'єри пов'язані з організацією простору, дистанцією між співрозмовниками та темпом мовлення. Недотримання оптимальної дистанції, занадто швидка або повільна мова, використання складних термінів можуть створювати відчуття дискомфорту та ускладнювати розуміння. Соціальні бар'єри пов'язані з неадекватною роллю педагога, підкресленням свого соціального статусу, що може призвести до відчуження учнів. Гностичні (сміслові) бар'єри виникають внаслідок відсутності зворотного зв'язку, використання занадто складних або занадто простих мовних конструкцій, що не відповідають рівню розвитку учнів. Естетичні бар'єри пов'язані з зовнішнім виглядом педагога, його манерами, які можуть викликати негативну реакцію учнів. Емоційні бар'єри пов'язані з емоційним станом педагога, його настроєм, який може впливати на сприйняття інформації учнями. Психологічні бар'єри охоплюють широкий спектр психологічних факторів, таких як страхи, стереотипи, установки, які можуть перешкоджати ефективній взаємодії [11].

Досліджуючи питання педагогічного спілкування, слід звернути увагу на бар'єри педагогічного спілкування, що виникають у початковій школі. Так, В. Кан-Калик виділяє ряд психологічних бар'єрів, які можуть значно ускладнювати ефективне педагогічне спілкування між вчителем і учнем. Серед них:

- Бар'єр незбігу установок. Виникає, коли очікування педагога від уроку суттєво відрізняються від реальної поведінки учнів. Це призводить до розчарування, роздратування та зниження ефективності взаємодії.
- Бар'єр боязні класу характерний для початківців, він проявляється у страху перед публічними виступами, невпевненості у своїх силах та труднощах у встановленні контакту з учнями.
- Бар'єр відсутності контакту виникає, коли педагог не докладає достатніх зусиль для встановлення емоційного зв'язку з учнями, зосереджуючись на формальних аспектах своєї діяльності.
- Бар'єр звуження функцій спілкування. Педагог обмежується передачею інформації, ігноруючи соціальні та комунікативні аспекти взаємодії. Це призводить до формальних, нежиттєвих уроків.
- Бар'єр негативної установки на клас формується під впливом негативного досвіду взаємодії з попередніми класами або окремими учнями. Це призводить до зниження мотивації педагога та негативних очікувань щодо поведінки учнів.
- Бар'єр боязні педагогічних помилок характеризується постійним страхом зробити помилку, що призводить до затиснутості, невпевненості та зниження ефективності роботи.
- Бар'єр наслідування виникає, коли молодий педагог намагається копіювати стиль спілкування досвідчених колег, не враховуючи своїх індивідуальних особливостей та потреб учнів [8; 11].

Продовжуючи дослідження труднощів спілкування вчителя з молодшими школярами, схарактеризуємо малоефективні моделі спілкування, виділені В. Кан-Каликом. Модель педагогічної взаємодії «Монблан» характеризується авторитарним стилем керівництва, де вчитель виступає як абсолютний авторитет, віддалений від учнів. Такий підхід до спілкування обмежується передачею інформації, ігноруючи потреби та інтереси учнів. Відсутність емоційного зв'язку між педагогом і учнями формує пасивну позицію останніх у навчальному процесі.

Модель друга – неконтактна («Китайська стіна») – дуже близька своїм психологічним змістом до першої. Вона характеризує таке спілкування педагога з вихованцем, коли у педагога відсутнє бажання до співробітництва з ним, він намагається підкреслити свою зверхність, виявляє зневажливе ставлення до нього. Також проявом цієї моделі спілкування є прагнення повідомити інформацію учням, а не навчити їх. Результатами такого спілкування є відсутність міжособистісного контакту між педагогом і дітьми, слабкий зворотній зв'язок, байдужість учнів до вчителя.

Модель диференційованої уваги («Локатор») заснована на вибіркових стосунках з учнями. За цієї моделі педагог концентрує свою увагу на групі учнів (сильних чи навпаки слабких), залишаючи поза увагою інших. Причинами таких стосунків можуть бути: захопленість дітьми, що цікавляться предметом цього вчителя, і це спонукає його давати їм спеціальні завдання, залучати до гуртків, не звертаючи уваги на інших учнів; зайва занепокоєність слабкими учнями; невміння поєднувати фронтальний підхід з індивідуальним. У результаті на уроці не створюється цілісна та безперервна система спілкування, порушується цілісність акту взаємодії в системі «педагог-колектив».

Модель негнучкого реагування – «Робот» – характеризує поведінку педагога, який цілеспрямовано й послідовно діє на підставі певної програми, незважаючи на обставини, що вимагають змін у спілкуванні. В процесі навчально-виховної роботи виділяють дві лінії: перша – ідеальна, спланована і друга – реальна. У такого педагога ці лінії не перетинаються. На заняттях він не враховує педагогічну дійсність, склад і психічний стан учнів, їхні вікові та етнічні особливості. Таким чином у результаті добре сплановані види й форми роботи залишаються нереалізованими, дають низький педагогічний ефект на заняттях.

Модель авторитарна – «Я сам». Сутність цієї моделі полягає в тому, що вчитель постає в ролі головної дійової особи, нерідко гальмуючи цим усі вияви ініціативи з боку учнів. Від нього йдуть запитання і відповіді, судження і аргументи. Тут губиться психологічний смисл взаємодії педагога й дітей, оскільки учні орієнтуються лише на однобічну активність педагога та усвідомлюють себе лише в якості виконавців, виховується безініціативність. Знижуються можливості творчого характеру навчання й виховання, бо діти чекають на інструкцію, перетворюючись на пасивних споживачів інформації.

Модель гіперрефлексивна – «Гамлет» – характеризує дії вчителя, для якого властиві постійні сумніви: чи правильно його зрозуміють, чи адекватно відреагують на те чи інше зауваження тощо. В результаті педагога хвилює не стільки змістовий бік взаємодії, скільки міжособистісні стосунки, які мають для нього гіпертрофоване значення. Він постійно сумнівається, аналізує, вагається щодо вагомості своїх аргументів, у правильності вчинків, гостро реагує на нюанси психологічної атмосфери, беручи провину на себе, що в кінцевому рахунку може призвести до неврозів.

Модель гіпорефлексивна – «Тетерук» – протилежна за психологічною характеристикою попередній моделі. Вона характеризує педагога, який під час взаємодії з учнями чує лише себе, не спрямований на учня, не усвідомлює його переживань і потреб у ситуації контакту. Навіть у спільній трудовій діяльності такий педагог переймається лише своїми ідеями і виявляє емоційну глухість до оточуючих. Небезпечність такої моделі полягає в тому, що губиться зворотній зв'язок у спілкуванні, без якого неможливо керувати навчально-виховним процесом, навколо педагога створюється своєрідний психологічний вакуум.

Модель активної взаємодії («Союз») є найбільш продуктивною. Педагог постійно знаходиться в діалозі з учнями, тримає їх у мажорному настрої, спонукає до вияву ініціативи, легко засвоює зміни в психологічному кліматі колективу і гнучко реагує на них. Переважає стиль дружньої взаємодії зі збереженням рольової дистанції. Навчальні, організаційні та етичні проблеми, що виникають, творчо вирішуються спільними зусиллями [13].

Висновки. Сучасна педагогіка все більше акцентує увагу на важливості створення сприятливого психологічного клімату в навчальному закладі, розвитку особистості кожного учня та встановленні довірливих відносин між педагогом і учнем. Гуманістичний підхід до навчання стає все більш популярним, оскільки він дозволяє досягти більш високих результатів у навчанні та вихованні.

Педагогічне спілкування – доволі складне і багатогранне явище. Але досвід і дослідження показують, що оволодіння мистецтвом педагогічного спілкування цілком можливе. Для цього потрібні професійне самопізнання і професійне самовиховання, усвідомлення можливих труднощів та бар'єрів й ефективна робота з їх вчасного попередження і подолання. На нашу думку, сьогодні особливо гостро стоїть проблема забезпечення ефективного педагогічного спілкування з огляду на дистанційний формат навчання молодших школярів. Ця актуальна проблема має стати однією з ключових у подальших розвідках з даної тематики.

Література:

1. Андрощук І. В. Бар'єри під час налагодження взаємодії у професійній діяльності педагогів. *Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти* : збірник матеріалів Всеукраїнської Інтернет-конференції / за заг. ред. Л.І. Шевчук. Хмельницький : НМЦ ПТО ПК ; ФОП Мельник А.А., 2016. С. 169–175.

2. Бойко Т., Денисова С. Педагогічне спілкування як важливий фактор навчально-виховного процесу. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*, № 79(І), 2018. С. 232-239.
3. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні : підручник. Вид. 2-ге. Київ : КНЕУ, 2006. 384 с.
4. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація : навч. посіб. К. : «Академія», 2006. 256 с.
5. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навч. посіб. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2021. 100 с.
6. Державний стандарт початкової освіти. : затв. Постановою Каб. мін. України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.10.2024).
7. Дусь Н. А. Модель формування культури педагогічного спілкування в майбутніх учителів початкових класів. *Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови української національної освіти : сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку*: матеріали Міжвузівської науково-практичної конференції. Хмельницький : ХГПА, 2007. С.77–82.
8. Козирев М. П. Бар'єри педагогічного спілкування. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, №2, 2013. С. 136-146.
9. Ляшкевич А. І. Структура мовленнєвого спілкування. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Розділ 2. Теорія і практика навчання. № 39, 2005. С. 87-90.
10. Онищенко І. В. Культура педагогічного спілкування в контексті компетентнісної парадигми професійно-комунікативної підготовки вчителів початкових класів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531523.pdf> (дата звернення: 11.10.2024).
11. Основи педагогічної майстерності: навч.-метод. посібник для здобув. вищ. освіти першого (бакалаврського) рівня та освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра / уклад. : О. Бабакіна та ін.; Комуніальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2023. 246 с.
12. Основи педагогічної майстерності: практикум / Холковська І. Л., Волошина О. В., Губіна С. І. Вінниця: «Твори», 2019. 240 с.
13. Педагогічна майстерність / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища шк., 1997. 349 с.
14. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» : Наказ Мінекономіки № 2736 від 23.12.2020 року. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/ (дата звернення: 04.02.2023).
15. Титаренко В.І. Професійно-педагогічне спілкування – провідна умова формування партнерської взаємодії викладача та студента у вищому навчальному закладі. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Випуск XXXIV Харків. 2014. С. 222-228.

References:

1. Androschuk, I. V. (2016). Bar'yery pid chas nalahodzhennya vzayemodiyi u profesiyniy diyal'nosti pedahohiv [Barriers during the establishment of interaction in the professional activities of teachers]. *Metodychni zasady pidvyshchennya kvalifikatsiyi pedahohichnykh pratsivnykiv systemy profesiynoyi osvity : zbirnyk materialiv Vseukrayins'koyi Internet-konferentsiyi – Methodological principles of improving the qualifications of pedagogical workers of the vocational education system: collection of materials of the All-Ukrainian Internet conference*, edited by L. I. Shevchuk. Khmelnytskyi: National Center of Vocational Training and Vocational Training; FOP Melnyk A. A., 169-175 [in Ukrainian].
2. Boyko, T., Denisova, S. (2018). Pedahohichne spilkuвання yak vazhlyvyi faktor navchal'no-vykhovnoho protsesu [Pedagogical communication as an important factor in the educational process]. *Vyshcha osvita ukrayiny u konteksti intehtatsiyi do yevropeys'koho osvith'oho prostoru – Higher education of Ukraine in the context of integration into the European educational space*, 79(І), 232-239 [in Ukrainian].

3. Butenko, N. Yu. (2006). *Komunikatyvni protsesy u navchanni* [Communicative processes in education]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
4. Volkova, N. P. (2006). *Profesiyno-pedahohichna komunikatsiya* [Professional and pedagogical communication]. Kyiv: "Academy" [in Ukrainian].
5. Garkavets, S. O., Volchenko, L. P. (2021). *Spilkuvannya v pedahohichnomu protsesi* [Communication in the pedagogical process]. Zhytomyr: LLC "Publishing house "Buk-Druk" [in Ukrainian].
6. Derzhavnyy standart pochatkovoyi osvity, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 21, 2018 № 87 (as amended by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 24, 2019 № 688 [State Standard of Primary Education, February 21, 2018, 87]). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
7. Dus, N. A. (2007). Model' formuvannya kul'tury pedahohichnoho spilkuvannya v maybutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv [Model of formation of culture of pedagogical communication in future teachers of primary grades]. *Profesiyna pidhotovka pedahohichnykh kadriv v umovakh innovatsiynoyi perebudovy ukrayins'koyi natsional'noyi osvity : suchasnyy stan, problemy, perspektyvy rozvytku: materialy Mizhvuzivs'koyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi – Professional training of pedagogical personnel in conditions of innovative restructuring of Ukrainian national education: current state, problems, prospects for development: materials of the Interuniversity scientific and practical conference*. Khmelnytskyi: KhGPA, 77-82 [in Ukrainian].
8. Kozurev, M. P. (2013). Bar'yery pedahohichnoho spilkuvannya [Barriers to pedagogical communication]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Scientific Bulletin of the Lviv State University of Internal Affairs*, 2, 136-146 [in Ukrainian].
9. Lyashkevych, A. I. (2005). Struktura movlennyevoho spilkuvannya [The structure of speech communication]. *Zbirnyk naukovykh prats' "Pedahohichni nauky" – Collection of scientific works "Pedagogical Sciences"*. Section 2. Theory and practice of teaching. 39, 87-90 [in Ukrainian].
10. Onyshchenko I. V. Kul'tura pedahohichnoho spilkuvannya v konteksti kompetentnisnoyi paradyhmy profesiyno-komunikatyvnoyi pidhotovky vchyteliv pochatkovykh klasiv [The culture of pedagogical communication in the context of the competence paradigm of professional and communicative training of primary school teachers] Retrieved from <https://core.ac.uk/download/pdf/268531523.pdf> [in Ukrainian].
11. Babakina, O., Kuznetsova, O. (Ed.). (2023). *Osnovy pedahohichnoyi maysternosti: navch.-metod. posibnyk dlya zdobuv. vyshch. osvity pershoho (bakalavrs'koho) rivnya ta osvityno-profesiynoho stupenya fakhovoho molodshoho bakalavra* [Fundamentals of pedagogical skills: teaching and methodical manual for obtaining higher education of the first (bachelor's) level and the educational and professional degree of a junior bachelor's degree], Kharkiv [in Ukrainian].
12. Kholkovska, I. L., Voloshyna, O. V., Gubina, S. I. (2019). *Osnovy pedahohichnoyi maysternosti: praktykum* [Fundamentals of pedagogical skills: practical course]. Vinnytsia: "Works" [in Ukrainian].
13. Zyazyun, I. A. (Ed.). (1997). *Pedahohichna maysternist'* [Pedagogical Mastery]. Kyiv: Higher School [in Ukrainian].
14. Profesiynyy standart za profesiyny "Vchytel' pochatkovykh klasiv zakladu zahal'noyi seredn'oyi osvity", "Vchytel' zakladu zahal'noyi seredn'oyi osvity", "Vchytel' z pochatkovoyi osvity (z dyplomom molodshoho spetsialista)" : Nakaz Minekonomiky № 2736 vid 23.12.2020 [Professional standard for the professions "Primary school teacher of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Primary education teacher (with a junior specialist diploma)": Order of the Ministry of Economy, 2736, 12/23/2020. Retrieved from http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/78704/ [in Ukrainian].
15. Tytarenko, V.I. (2014). Profesiyno-pedahohichne spilkuvannya – providna umova formuvannya partners'koyi vzayemodiyi vykladacha ta studenta u vyshchomu navchal'nomu zakladi [Professional and pedagogical communication is the leading condition for the formation of partnership between a teacher and a student in a higher educational institution]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky – Scientific notes of the Department of Pedagogy*. XXXIV. Kharkiv. 222-228 [in Ukrainian].